Κι ὅλοι ἐσεῖς οἱ ἔντιμοι κ' οἱ ἀληθινοὶ θὰ δώσετε, θέλετε δὲ θέλετε, τότε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὰ χέρια. Θὰ ἔχετε μεταξύ σας κάτι πραγματικῶς κοινὸ καὶ τοῦτο θὰ εἶναι ἡ ἔχθρα τῶν στενόμυαλων γιὰ τὴν ἐλεύθερη συνείδησή σας. Ἂν χωρίζεστε ἀπὸ ἕνα σημεῖο κι ἀπάνω, τί σημαίνει ; Τὸ πλῆθος θὰ σᾶς πολεμᾶ σὲ κεῖνο, ποὺ ὅλοι σμίγετε, δηλαδὴ στὴν προσπάθεια νὰ σπάσετε τὸ μισονεϊστικὸ φραγμὸ ἀπὸ τὶς λογῆς κοινωνικὲς πρόληψες.

Ἔτσι μόνο ἂν ἔλθει ἡ ἀναγέννηση τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, θ' ἀξίζει κάτι. Θ' ἀξίζει τουλάχιστο τὴν αὐταπάρνηση καὶ τὴν ἐγκράτεια τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζητῶ. Ἀνθρώπων, ποὺ μόνο γι' αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ ἥρωες.

Ἀλλοιῶς, ἂν πρόκειται νὰ γίνει ἀλλαγὴ τῆς μάσκας μόνο κι ἀπὸ ἀρχαιοπρεπεῖς κωμῳδοὶ νὰ γίνομε σύγχρονοι ἀρλεκίνοι, σᾶς βεβαιώνω διόλου δὲν ἀξίζει τὸν κόπο. Κι ἂν θελήσομε ἄφοβα κ' ἐρευνητικὰ ν' ἀνοίξομε τὰ μάτια, θὰ δοῦμε πὼς ἡ οὐσία τοῦ δημοτικισμοῦ ὅσο πάει καὶ ξεθωριάζει, ὡσότου καταλήξει ἴσως σὲ μιὰν ἁπλὴ γλωσσικὴ κάπως δημοτικιστικὴ μεταβολή, ἀναρχικὴ καὶ κακορίζικη κ' ἴσως περισσότερο συγχυσμένη καὶ στρεβλωτικὴ τῶν παιδικῶν ἐγκεφάλων.

Ἔγινε μιὰ ἐπανάσταση πέρσι τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ μόνο ἐπαναστατικὸ ποὺ εἶχε εἶταν ὁ τίτλος της. Καὶ βάσταξε τόσον καιρὸ καὶ δὲ βρέθηκε ἕνας ἄνθρωπος νὰ τὴν πάρει στὰ χέρια του τὴν ἐπανάσταση καὶ νὰ δώσει στὴ λέξη τὸ νόημά της. Ἂς μὴ γενεῖ καὶ μιὰ μεταρρύθμιση μόνο μὲ τὴ λέξη.

Ἀντὶ γιὰ ἕνα τέτοιο ἀποτέλεσμα νὰ ξοδεύομε ἔστω καὶ τὴ μικρή μας δραστηριότητα καὶ νὰ ξυπνήσομε ἕνα πρωΐ διπλὰ φαρμακωμένοι ἀπὸ τὸ ξεγέλασμα καὶ τὴν ἀπερίμενη κρυάδα τοῦ θανάτου, ποὺ θὰ μᾶς περιζώνει, καλύτερα νὰ προετοιμαστοῦμε ἀπὸ τώρα γιὰ τὸ θάνατο καὶ νὰ σκεφτοῦμε ἂν εἶναι σωστὸ νὰ τονὲ ἀλαργέψομε, ὅσο μποροῦμε, ἢ νὰ τονὲ σιμώσομε καὶ νὰ τονὲ δεχτοῦμε σὰν κάτι μοιραῖο. Μπορεῖ μάλιστα νὰ κατορθώσομε νὰ γράψομε καὶ κάποια φρόνιμη διαθήκη, ποὺ νὰ τηνὲ σεβαστοῦν κάπως ἐκεῖνοι, ποὺ θὰ μᾶς κληρονομήσουν.

Μὰ ἴσως δὲν πρέπει ἀκόμα νὰ μπολιαστοῦμε μὲ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου. Ἂς δοκιμάσομε νὰ κεντριστοῦμε, ὅσο μποροῦμε, ἀπὸ ἀνθρωπισμὸ κι ἂς σταθοῦμε καθένας στὴ θέση του ἴσιοι, θετικοί, γεμισμένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του κι ἀπὸ τὴν πίστη στὸν ἑαυτό του καὶ στὴν ἰδέα του. Κάθε δημοτικιστής, ποὺ ἀξίζει τὄνομα, ἂς τὸ νομίσει αὐτὸ ἱερὴν ὑποχρέωσή του: *Νὰ εἶναι σωστὸς ἄνθρωπος.*

Χανιά, 28 τ' Ἀπρίλη 1910.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗΣ

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

ΤΗΣ ΚΟΙΛΙΑΣ

Τὸ Γολγοθὰ πρὸς τὸν Ἄη Σιδερέα τὸν πρωτανέβηκα τὴ νύχτα τῆς Λαμπρῆς. Ὁ προδευτικὸς κ' ἐργατικώτατος ἐπίτροπος τῆς χαριτωμένης ἐκκλησούλας, μὲ τράβηξε κεῖ πάνου γιὰ νὰ ἰδῶ, λέει, πῶς ἀνασταίνουν στὶς ὀνειρεμένες πλαγιὲς τοῦ Λυκαβητοῦ—καὶ γὼ ἀνέβηκα, ἀγκομαχώντας σὰν ὀδοστρωτήρας, κεῖ πάνου καὶ καμάρωσα, ἀπὸ κεῖ ψηλά, πῶς ἀνασταίνουν κάτου στὴν Ἀθήνα.

Ἂς εἶναι. Δεύτερη φορὰ τὸν ἀνέβηκα τὸ Γολγοθὰ τὴν περασμένη Κεριακή. Εἶχα δεῖ νύχτα τὴν Ἀθήνα ἀπὸ κεῖ πάνου, ἤθελα νὰ τὴν ἰδῶ καὶ μέρα. Στὶς ἑξήμισι τὸ πρωὶ βρισκόμουνα στὸ ψήλωμα τοῦ Ἄη Σιδερέα κ' ἔπαιρνα στὸ πεζούλι τῆς ἐκκλησιᾶς τὸν καφέ μου, ποὺ μοῦ τὸν ἑτοίμασε βαρὺ γλυκὸ ὁ πρόχειρος καφετζῆς, κάτου ἀπὸ τὴ συκιά, ποὺ τὴν ἀποθανάτισε ὁ καημένος ὁ Μητσάκης στὸ ἔξοχο δήγημά του «Ὑπὸ τὴν συκῆν».

Ὄνειρο καὶ ξεμουρλαμὸς ἡ Ἀθήνα ἀπὸ κεῖ πάνου. Χαλάλι ὁ κόπος. Μιὰ κι ἀνεβεῖς, ἀπὸ ὀδοστρωτήρας γίνεσαι πνέμα, ἐξατμίζεσαι, ἐξαεροῦσαι, γίνεσαι ὅλος ψυχὴ καὶ βλέπεις καὶ βλέπεις μὲ τὰ γήινά σου μάτια καὶ πλάθεις ἄλλους κόσμους, ὀνειρεμένους κ' ἐξωτικούς, ποὺ τοὺς καμαρώνεις καὶ τοὺς χαίρεσαι μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς.

Ὡς κι ὁ Γιαννάκης μου, σκαρφαλώνοντας πότε στὰ βράχια καὶ πότε κόβοντας παπαροῦνες ἄλικες ἀπὸ τὴ βουνοπλαγιά, καταχαιρότανε καὶ ξεφώνιζε :

— Τί ὄμορφα !... Τί ὄμορφα !... Ὅλη τὴ μέρα νὰ καθίσουμε δῶ πάνου.

Καὶ μὲ τοῦ ἀθώου παιδιοῦ τὴ χαρά, διπλὰ χαιρόμουνα καὶ γώ.

*

Ποῦ καὶ ποῦ τὸ ἄσπρο δρομαλάκι μακριά, ποὔφερνε πρὸς τὸν Ἄη Σιδερέα, τὸ λέκιαζε κανένα μαῦρο σημάδι. Ἄθρωπος ἀνέβαινε. Κρῖμα. Ἕνας μοναχά. Κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα ἄλλος. Γιατί ὄχι πολλοί ; Γιατί ὄχι λιτανεία ἀπὸ προσκυνητάδες τῆς φυσικῆς ὀμορφιᾶς, ποὺ νὰ σκαρφαλώνουν κάθε χρυσαυγούλα πάνου στὸ πανέμορφο ψήλωμα ν' ἀνασάνουν λεύτερα καὶ νὰ γεμίσουν τὴν ψυχή τους ἀπὸ ποίηση ἀληθινή ; Πάντα ἔτσι πεζὸς θᾶναι ὁ κόσμος ; συλλογιζόμουνα.

Καὶ νά σου ! ἕνας χοντρὸς καὶ καλοθρεμμένος, ποὺ μόλις εἶχε ἀνεβεῖ πάνου, ποὺ φύσαγε καὶ ξαναφύσαγε καὶ σκούπιζε τὸ καταϊδρωμένο μέτωπό του, ἦρθε καὶ κάθισε πλάϊ μου καὶ μοῦ ἔβηξε μιὰ καλημέρα ἀξιολύπητη.

Μόλις μπόρεσε ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του καὶ νὰ μιλήσει, παράγγειλλε καφὲ καὶ μοῦπε, κοιτάζοντάς με συμπαθητικά :

— Ὥστε γιὰ τὴν κοιλιὰ καὶ λόγου σου ;

Τὸν κοίταξα μὲ ἀπορία. Ποῦ νὰ νιώσω τί διάολο ἤθελε νὰ πεῖ.

— Θὰ σοῦ κάνει καλό ! ξακολούθησε. Ν' ἀνεβαίνεις κάθε πρωί. Τὸ ἴδιο καὶ γώ. Θ' ἀνεβαίνω κάθε μέρα. Θὰ πέσει ἐπὶ τέλους ἡ κοιλιά μας. Αὐτὸς ὁ ἀνήφορος θὰν τὴ ρήξει.

Κι ἀρχίνησε μιὰ κουβέντα τῆς κοιλιᾶς καὶ γιὰ τὴν κοιλιὰ ποὺ κράτησε ὥρα κι ὥρα. Στ' ἀνάθεμα ! Πάει ἡ ποίηση ! Εἶχα κοιλιὰ καὶ γώ. Κ' ἔπρεπε νὰ τὸ πάρω πιὰ τὸ ψήλωμα τοῦ Ἄη Σιδερέα, ὄχι γιὰ ποιητικὸ ὁρμητήριο, μὰ γιὰ σανατόριο ποὺ θᾶρρηχνε τὴν κοιλιά μου, ποὺ θὰ μ' ἀχάμναινε.

*

Ἀνέβηκε, ὕστερ' ἀπὸ λίγο, κι ἄλλος κύριος, δικηγόρος καὶ γνωστός μου. Παχούτσικος καὶ λόγου του. Μόλις τὸν εἶδα ἔσκασα τὰ γέλια.

— Γιὰ τὴν κοιλιὰ καὶ λόγου σου ; τοῦ φώναξα.

— Χμ ! μοῦ ἀποκρίθηκε κάπως ἀπογοητεμένος. Γιὰ τὴν κοιλιὰ καὶ γώ, μὰ φασκέλωσ' τα. Ἀνεβαίνω τόσον καιρὸ κι ὅμως δὲν πέφτει...

— Μὴ σταναχωριέσαι καὶ θὰ πέσει μιὰ μέρα...

— Χμ ! τὸ ξέρω. Ἅμα θὰ κλείσουμε τὰ μάτια μας γιὰ πάντα !...

Κ' ἔτσι μὲ τὴ θύμηση τοῦ θανάτου, πάει, σβύστηκε τὸ καμαρωμένο πανόραμα τῆς Ἀθήνας.

(Ἀπὸ τὴν «Ἀκρόπολη» τῆς Τρίτης)

ΔΗΜΟΣ ΝΗΣΙΩΤΗΣ

τραβλιζοντας.

— Αὐτὸ καὶ ὀλίγος νοῦς ἀκόμα, ἐπρόσθεσε χαμογελῶντας.

Ἔπειτα ἐδοκίμασε νὰ πῇ κάποιο ἀστεῖο ἀνέκδοτο τῆς ἀρρώστιας τοῦ Alfred de Musset, ὁ Meyerson ὅμως τοῦ ἐπέβαλε σιωπή.

Ἡ νοσοκόμος εἶχε βγεῖ ἔξω.

Τὸ φῶς εἶχε ἀναφτεῖ καὶ μᾶς ἐφώτιζε καὶ τοὺς τρεῖς χλωμούς.

Ὁ Meyerson ἐδιάβαζε, ἐγὼ σιωποῦσα, ὁ Moréas ἐκοίταζε ψηλά.

Σὲ λίγο ἄρχισε πάλι νὰ κουβεντιάζει χωρὶς νὰ προσέχει τὸ Meyerson ποῦ διαμαρτυρότανε.

Μοῦ διηγήθηκε πῶς αἰστάνθηκε τὸν ἑαυτό του κακοδιάθετο ἐνῶ ἑτοιμαζότανε νὰ βγεῖ ἔξω, καλεσμένος νὰ γευματίσει στοῦ Gerault-Richard

Ἐκάθησε στὸ γραφεῖο του μολαταῦτα καὶ ἔγραψε ἕνα γράμμα στὸν ἴδιο (τὸ γράμμα ποῦ δημοσιεύτηκε φωτογραφημένο στὸ Paris Jurnal τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας του) καὶ ἕνα τηλεγράφημα στὸ δόχτορα Pelisse.

Ἐσήμανε. Τὸ ἔδοσε στὴν ὑπηρέτριά του καὶ ἐπῆγε καὶ ἔπεσε στὸ κρεβάτι του...

Τὰ μεσάνυχτα ὁ δόχτωρ Pelisse τὸν μετέφερε ἀναίσθητο στὸ Dubois, μὴ μπορῶντας τον νὰ βγάλει δυὸ λέξεις.

Μόλις τὸ πρωΐ τῆς τρίτης ἡμέρας ξαναρθε κάπως στὸν ἑαυτό του, καὶ ἡ ἡμέρα αὐτὴ εἶταν ἡ ἴδια ποῦ μοῦ τὰ διηγότανε τότε.

Ἔφυγα ἀπὸ τὸ Dubois στὶς ὀχτώμισι τὸ βράδυ. Ὁ Meyerson ἔμεινε ἀκόμα κοντά του....

Τὴν ἄλλη μέρα, στὶς δέκα τὸ πρωΐ, βρῆκα τὸν Barrès στὸ πλευρό του.

Εἶτανε φαιδρὸς καὶ ἔλεγε ἀστεῖα.

Δὲν εἶτανε ὅμως καθόλου εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν κλινικὴ αὐτὴ καὶ ζητοῦσε νὰ τὴν ἀλλαξῃ.

Ὁ Barrès τοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴν *Ἔπαυλη τῶν Ρόδων*, γιὰ τὴ θαυμάσια αὐτὴ κλινικὴ τοῦ St. Mandé, ὅπου τὸ ἄλλο πρωὶ τὸν μετέφεραν γιὰ νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ κεῖ ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι μέρες, ἀλλοίμονο ! πεθαμένο.

Η ΕΠΑΥΛΗ ΤΩΝ ΡΟΔΩΝ

Γιὰ τὸ St. Mandé θὰ εἶχα πολλὰ νὰ γράψω καὶ πολλὰ νὰ διηγηθῶ ἐὰν κρατοῦσα ἔστω καὶ ὀλίγα ὀνόματα ἀκόμα.

Αὐτὰ θὰ μοῦ βοηθοῦσαν κάπως τὴ θύμηση, θὰ μὲ ἔκαναν νὰ βάλω σὲ τάξη ὅσα σήμερα συγχισμένα καὶ ἄνω κάτω ζητῶ μάταια νὰ ξεδιαλύνω.

Ἄλλοι βέβαια, ἀπὸ ὅσους ἦσαν γύρω στὸ μεγάλον ἄρρωστο, δὲ θ' ἄφησαν οὔτε στιγμὴ νὰ περάσῃ χωρὶς νὰ τὴ σημειώσουν, οὔτε λέξη του χωρὶς να τὴν μαρκαρουν, οὔτε ἐπίσκεψη σημαντικὴ ἢ ἀδιάφορη, οὔτε κουβέντα μὲ κυρίαν ἢ μὲ νοσοκόμον, μὲ γιατρὸ ἢ μὲ νυχτοφύλακα. (Τὸ προάστειο αὐτὸ τοῦ Παρισιοῦ εἶναι τώρα περίφημο).

Τὸ βέβαιο εἶναι πώς γι' αὐτὰ ὅλα θὰ κρατιούντανε σημειωματάρια, κ' ἐγὼ δὲν εἶχα οὔτε τὴν ὄρεξη οὔτε τὸν καιρὸ νὰ τὸ κάμω.

Ὁ καιρός μου εἶτανε χαμένος, καὶ ἔτσι δὲ μοῦ ἔμεινε στιγμὴ νὰ διαθέσω !...

Ὅταν δὲν ἐκαθόμουν κοντὰ στὸν ἄρρωστο, ἔπρεπε νὰ προσμένω νὰ προσκαλεστῶ.

Εἴτανε οἱ ὧρες ποῦ ἢ τοῦ ἄλλαζαν ἐπιδέσμους, ἢ ἐνδύματα, ἢ τὸν ἐπεριποιοῦντο καὶ τὸν εὐτρέπιζαν.

Καμμιὰ φορὰ εἴτανε καὶ στιγμὲς ποῦ ἤθελε ὁ ἴδιος ἰδιαίτερα νὰ μείνῃ μὲ κάποιον μόνος καὶ τότε μὲ παρακαλοῦσε νὰ κατεβῶ στὸ σαλόνι κι ἂν θέλω νὰ περιμείνω νὰ μὲ προσκαλέσει ξανά.

Αὐτὸ συνέβη τρεῖς τέσσερεις φορὲς μονάχα.